

Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation vid Polismyndigheten (Nationella operativa avdelningen)

1. SAMMANFATTNING

Polismyndigheten (Nationella operativa avdelningen) har inhämtat uppgifter om elektronisk kommunikation i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet innefattande *synnerligen grovt vapenbrott*.

I avsaknad av vägledande förarbetsuttalanden och domstolspraxis måste de brottsbekämpande myndigheterna iaktta stor återhållsamhet vid bedömningen av om den brottsliga verksamheten innefattar *synnerligen grovt vapenbrott*.

Omständigheterna som låg till grund för 4 beslut är enligt nämnden allt för vaga för att kunna läggas till grund för beslut om inhämtning av uppgifter enligt inhämtningslagen. Eftersom besluten aldrig kom att verkställas är ytterligare åtgärder inte påkallade.

2. BAKGRUND

Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten har granskat 27 beslut om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation som fattades av Polismyndigheten (Nationella operativa avdelningen) under år 2015. Besluten fattades med stöd av lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen).

I 20 av besluten anges att inhämtningen avser brottslig verksamhet innefattande *synnerligen grovt vapenbrott* och i 7 av besluten anges *grovt vapenbrott* och *grovt vapensmuggling*. Kort efter det att nämnden fick del av de senare besluten förklarade Polismyndigheten att även dessa avser brottslig verksamhet innefattande *synnerligen grovt vapenbrott*.

Dessutom anges i 13 beslut ”*synnerligen grovt vapenbrott genom hantering av ett stort antal handeldvapen och handgranater*”.

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen får, såvitt är av intresse här, göras endast om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år (2 § första punkten). Regleringen ställer inte upp något krav på att det ska finnas en misstanke om ett specifikt brott, men någon del av den brottsliga verksamheten måste innefatta ett brott som har ett straffminimum om fängelse i minst två år.¹ Kravet på att åtgärden ska vara av särskild vikt innefattar enligt förarbetena både ett kvalitetskrav på de upplysningar som åtgärden kan ge och ett krav på behovet av inhämtningen i det enskilda fallet. Bedömningen får inte bygga enbart på spekulationer eller allmänna antaganden utan måste grundas på faktiska omständigheter.²

För grovt vapenbrott är föreskrivet fängelse i lägst ett år (9 kap. 1 a § första stycket vapenlagen [1996:67]). Den 1 september 2014 infördes en ny bestämmelse i vapenlagen om synnerligen grovt vapenbrott. För det brottet är föreskrivet fängelse i lägst tre år (andra stycket).

Vid bedömningen av om ett vapenbrott är *grovt* ska särskilt beaktas om

- vapnet har innehafts på bl.a. allmän plats,
- vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,
- innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen, eller
- gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Vid bedömningen av om ett vapenbrott är *synnerligen grovt* ska särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen. Samtliga relevanta omständigheter ska dock tas med i bedömningen och det kan därför förekomma fall då det finns skäl att kvalificera ett vapenbrott som synnerligen grovt även om det avser ett mindre antal vapen.³

I förarbetena till ändringarna i vapenlagen den 1 september 2014 uttalas att det kan ifrågasättas om dagens straffmaximum för grovt vapenbrott lämnar ett tillräckligt utrymme för en differentierad straffmätning även i mer sällsynta fall.⁴ Vidare uttalas att det är angeläget att se till att strafflagstiftningen har beredskap att hantera vapenbrott som är grövre än de som hittills varit föremål

¹ Prop. 2011/12:55 s. 121.

² A. prop. s. 121.

³ Prop. 2013/14:226 s. 42.

⁴ A. prop. s. 35.

för domstolarnas prövning och att det synnerligen grova vapenbrottet bör omfatta de grövsta gärningarna.⁵

4. UTREDNINGEN

Nämnden har tagit del av de 27 besluten och promemorior som upprättats inför besluten. Därefter har nämnden anmodat Polismyndigheten att redogöra bl.a. för vilka omständigheter som i varje enskilt fall lagts till grund för bedömningen att den brottsliga verksamheten innefattat synnerligen grovt vapenbrott.

Beträffande 23 av besluten har Polismyndigheten i remissvar anfört att dessa fattats med anledning av uppgifter om hantering av antingen flera automatvapen och pistoler eller ett mycket stort antal pistoler. Vidare har Polismyndigheten anfört att det därutöver bl.a. funnits uppgifter om att vapnen skulle kunna komma till användning inom ramen för allvarlig eller organiserad brottslighet.

Vad gäller övriga 4 beslut, som hänför sig till ett och samma underrättelseärende, har Polismyndigheten anfört i huvudsak följande. Under år 2015 fick Polismyndigheten uppgifter från ett annat lands underrättelsetjänst om en kriminell gruppering utomlands som bedriver olaga försäljning och smuggling av vapen och sprängmedel till bl.a. länder i Skandinavien, och som haft kontakt med användare av svenska telefonnummer. Baserat på tidigare erfarenhet uppfattade befattningshavare vid Nationella operativa avdelningen att det rörde sig om en omfattande smuggling och försäljning av ett stort antal vapen. Antalet vapen specificerades dock inte. Förberedelser gjordes för att ta in telefonlistor i ärendena men besluten om inhämtning verkställdes inte.

Polismyndigheten har även förklarat att det på grund av skrivfel angetts grovt vapenbrott och grov vapensmuggling i stället för synnerligen grovt vapenbrott i 7 beslut och att uppgiften om handgranater, som angetts i 13 beslut, antecknats endast i syfte att uppmärksamma beslutsfattaren på omfattningen av brottsligheten.

Slutligen har nämnden inhämtat att åtal för synnerligen grovt vapenbrott har prövats av överrätt endast i tre domar av Hovrätten för Västra Sverige.⁶ Av domarna framgår att hovrätten antingen ogillade åtalen eller bedömde att vapenbrotten inte var synnerligen grova.

⁵ Prop. 2013/14:226 s. 36 f. På s. 36 nämns en dom (Göta hovrätts dom den 6 juni 2002 i mål nummer B 475-02) där straffet bestämdes i den övre delen av straffskalan för grovt vapenbrott (tre år och sex månader). I den domen rörde det sig bl.a. om innehav av minst hundra pistoler och revolverar samt fyra kulsprutepistoler.

⁶ Se Hovrätten för Västra Sveriges domar den 22 april 2015 i mål nr B 1684-15, den 2 juni 2015 i mål nr B 2281-15 och den 15 oktober 2015 i mål nr B 3993-15.

5. NÄMNDENS BEDÖMNING

5.1 Beslutens förenlighet med inhämtningslagen

Vid bedömningen av om ett vapenbrott är synnerligen grovt enligt 9 kap. 1 a § andra stycket vapenlagen ska särskilt beaktas om innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett ett stort antal vapen. Förarbetena till denna bestämmelse ger ingen närmare ledning om vad som ska anses vara ett stort antal vapen men avsikten är att den ska tillämpas för de grövsta gärningarna.⁷ Som framgår ovan saknas rättspraxis när det gäller prövningen av vad som utgör synnerligen grovt vapenbrott.

Praxisbildningen på det straffrättsliga området sker genom domstolsavgöranden. Det är således inte en fråga för vare sig Polismyndigheten eller nämnden att avgöra sådana frågor som det ytterst ankommer på domstolar att pröva.

Införandet av brottet synnerligen grovt vapenbrott medför möjligheter att tillämpa inhämtningslagens bestämmelser under förutsättning att den brottsliga verksamheten kan anses innefatta sådant brott. Avsaknaden av vägledande förarbetsuttalanden och domstolspraxis medför att de brottsbekämpande myndigheterna måste iaktta stor återhållsamhet vid bedömningen av om den misstänkta brottsliga verksamheten innefattar ett synnerligen grovt vapenbrott.

Det kan ifrågasättas om de omständigheter som Polismyndigheten redovisat som grund för de granskade besluten vid en objektiv bedömning ger stöd åt slutsatsen att den brottsliga verksamheten innefattade synnerligen grovt vapenbrott. Med hänsyn till det oklara rättsläget anser sig nämnden inte ha underlag att hävda att Polismyndighetens tillämpning i de aktuella fallen varit direkt felaktig.

Vad gäller de 4 beslut, som hänför sig till ett och samma underrättelseärende, vill nämnden särskilt framhålla följande.

I det aktuella underrättelseärendet finns inga uppgifter om hur många eller vilka typer av vapen det varit fråga om. Det finns inte heller några uppgifter om huruvida brottsligheten varit riktad mot Sverige. Omständigheterna som låg till grund för de 4 besluten är enligt nämnden allt för vaga för att kunna läggas till grund för beslut om inhämtning av uppgifter enligt inhämtningslagen. Eftersom besluten aldrig kom att verkställas anser nämnden att ytterligare åtgärder inte är påkallade.

⁷ Prop. 2013/14:226 s. 37.

5.2 Övrigt

Polismyndigheten har angett grovt vapenbrott och grov vapensmuggling i 7 beslut. För grovt vapenbrott är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år och brottsbenämningen grov vapensmuggling finns inte. Polismyndigheten har förklarat att den brottsliga verksamheten rätteligen innefattade synnerligen grovt vapenbrott.

Polismyndigheten har i 13 beslut antecknat uppgifter om handgranater. Eftersom det i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor inte finns någon straffbestämmelse om sådana brott som kan läggas till grund för ett beslut om inhämtning enligt inhämtningslagen borde uppgifterna om handgranater inte angetts i besluten.⁸

Vad Polismyndigheten i remissvar anfört om de granskade besluten har i vissa delar inte gått att utläsa av de promemorior som upprättats inför besluten. Detta är naturligtvis en brist.

6. BESLUT

Med detta uttalande avslutas ärendena.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Sigurd Heuman

I avgörandet har deltagit: Sigurd Heuman (ordförande), Barbro Thorblad, Linnéa Darell, Berit Johannesson, Zayera Khan, Christina Linderholm, Ewa Samuelsson och Jonas Åkerlund (enhälligt).

Föredragande: Ulf Malm

Expedition till:

Polismyndigheten, Rättsavdelningen, enheten för rättslig styrning och stöd (dnr A056.015/2016 och A056.032/2016)

⁸ I promemorian ”Skärpta straff för allvarliga brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor” har det dock lämnats förslag till införande av ett sådant brott.